

DOI: 10.33270/05267303.15
УДК 340.13:342.7:347.9

КАЧУРИНЕР Вікторія*

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри морського та міжнародного права
Міжнародного університету
65009, вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2553-5071>;

ЗГАМА Антоніна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного університету
65009, вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3904-7477>

М'яке право у формуванні конституційних стандартів доказування та забезпеченні права на справедливий суд: міжнародний і національний виміри

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена посиленням ролі актів м'якого права у формуванні стандартів справедливого судочинства, доказування та судової аргументації. У сучасних умовах формально обов'язкові норми не завжди здатні оперативно реагувати на ускладнення суспільних відносин, цифровізацію доказової діяльності, розвиток міжнародних стандартів прав людини й потребу в уніфікуванні судової практики. Саме тому рекомендації, керівні принципи, висновки консультативних органів, правова доктрина й інші інструменти *soft law* набувають значення орієнтирів для тлумачення конституційних гарантій права на справедливий суд. Метою статті є визначення ролі м'якого права у формуванні конституційних стандартів доказування та забезпеченні права на справедливий суд у міжнародному й національному вимірах. Досліджено природу м'якого права, його взаємодію з принципами верховенства права, юридичної визначеності, рівності сторін, змагальності, мотивованості судового рішення та ефективного судового захисту. Увагу зосереджено на використанні актів Ради Європи, практики Європейського суду з прав людини, рекомендаційних актів Європейського Союзу, правової доктрини та наукових висновків як допоміжних джерел судової аргументації. Основні результати дослідження засвідчують, що м'яке право не замінює закон і не створює самостійної підстави для вирішення спору, однак виконує важливу інтерпретаційну, гармонізаційну та стандартоутворювальну функції. У сфері доказування воно допомагає конкретизувати критерії належності, допустимості, достовірності, достатності та вірогідності доказів, а також визначати межі судового розсуду під час оцінки доказового матеріалу. У сфері права на справедливий суд м'яке право сприяє посиленню вимог до прозорості процесу, рівності процесуальних можливостей сторін, відкритості експертних і наукових висновків, а також обов'язку суду надавати належне мотивування рішення. Сформульовано висновок, що конституційне значення м'якого права полягає в його здатності забезпечувати змістове наповнення загальних принципів правосуддя та сприяти їх практичному застосуванню. Для національного правопорядку України вкрай важливим є розроблення збалансованого підходу, за якого акти м'якого права використовують як допоміжні орієнтири, але не підміняють ними закон, процесуальні норми та обов'язкову практику судів.

Ключові слова: м'яке право; доказування; стандарт доказування; право на справедливий суд; верховенство права; судова практика; правова доктрина; Європейський суд з прав людини.

Історія статті:

Отримано: 09.07.2026
Прийнято: 31.08.2026
Опубліковано: 01.10.2026

Рекомендоване посилання:

Качурінер В., Згама А. М'яке право у формуванні конституційних стандартів доказування та забезпеченні права на справедливий суд: міжнародний і національний виміри. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 3 (73). С. 169–176. DOI: 10.33270/05267303.15

*Відповідальний автор

© Качурінер В., Згама А., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Сучасний етап розвитку правових систем вирізняється посиленням ролі м'якого права у формуванні стандартів справедливого судочинства, доказування та судової аргументації. У міжнародному й національному вимірах рекомендації, керівні принципи, консультативні висновки, професійні стандарти, правова доктрина й інші акти *soft law* дедалі частіше використовують як допоміжні орієнтири для конкретизації загальних принципів верховенства права, юридичної визначеності, рівності сторін, змагальності, пропорційності й ефективного судового захисту. Для України ця проблематика має важливе значення в умовах європейської інтеграції, цифровізації доказової діяльності, оновлення процесуального законодавства й потреби у формуванні сталої, передбачуваної та належно мотивованої судової практики.

Ускладнення суспільних відносин, розвиток цифрових технологій, транскордонних правових зв'язків і нових форм доказування зумовлюють потребу в гнучких регулятивних орієнтирах. Формально обов'язкові приписи не завжди здатні оперативно реагувати на такі зміни, натомість м'яке право дає змогу поєднати адаптивність правового регулювання з вимогами справедливості, рівності, правової визначеності та захисту прав людини.

Питання доказування та справедливого суду також активно досліджують в українській процесуальній науці. М. Жушман (2024) розглядає стандарт доказування в цивільному процесі, акцентуючи на його зв'язку з оцінкою доказів, внутрішнім переконанням суду й достатністю доказового матеріалу (Zhushman, 2024, p. 118). Ю. Радзієвський (2024) аналізує оцінку доказів під час застосування стандарту «обґрунтована підозра» й доводить, що навіть на стадії судового контролю суддя не може обмежуватися формальною або поверховою перевіркою доказів (Radziievskiy, 2024, p. 630). О. Соколенко (2023) досліджує право на справедливе судочинство в адміністративному процесі та практиці ЄСПЛ, акцентуючи на доступі до правосуддя, рівності учасників процесу, незалежності суду й розумних строках розгляду справи (Sokolenko, 2023, p. 482). Н. Максимюк (2023) висвітлює усність як одну з гарантій права на справедливий суд, пов'язуючи її з публічністю, процесуальною рівністю сторін і практикою ЄСПЛ (Maksymiuk, 2023, p. 360).

В іноземній літературі В. Скарпелліна та співавтори (2022) аналізують співвідношення обов'язкових і необов'язкових актів Європейського Союзу, що засвідчує посилення ролі *soft law* у регулюванні складних суспільних відносин. R. Stoykova (2022) розглядає право на справедливий суд як концептуальну основу для правил цифрового доказування в кримінальних розслідуваннях. Н. Jellema (2024) досліджує стандарт розумного сумніву та значення доказової

імовірності для ухвалення переконливого судового рішення. О. Stefan (2024) обґрунтовує значення транснаціонального м'якого права для збереження верховенства права та гармонізації правових стандартів без підміни обов'язкових норм.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що формально обов'язкові норми не завжди забезпечують достатній рівень визначеності щодо стандартів доказування, меж судового розсуду та критеріїв оцінки доказів. У таких умовах акти м'якого права, практика ЄСПЛ, рекомендаційні документи європейських інституцій, наукові висновки та правова доктрина можуть виконувати важливу інтерпретаційну, гармонізаційну й стандартоутворювальну функції. Водночас їх використання потребує чітких меж, оскільки *soft law* не має підміняти закон, процесуальні норми або обов'язкову судову практику.

Метою статті є визначення ролі м'якого права у формуванні конституційних стандартів доказування та забезпеченні права на справедливий суд у міжнародному й національному вимірах.

Для досягнення мети поставлено такі завдання: проаналізувати сучасні доктринальні підходи до розуміння м'якого права; визначити його значення для конкретизації стандартів доказування; дослідити вплив актів *soft law*, практики ЄСПЛ і правової доктрини на забезпечення права на справедливий суд; окреслити межі допустимого використання м'якого права в судовій аргументації; сформулювати підходи до його застосування в національному правопорядку України.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному дослідженні м'якого права як допоміжного інструменту формування конституційних стандартів доказування та забезпечення права на справедливий суд, що поєднує міжнародні стандарти, практику ЄСПЛ, рекомендаційні акти європейських інституцій і національні потреби судового правозастосування без підміни закону й обов'язкових процесуальних норм.

Огляд літератури

Сучасні дослідження м'якого права засвідчують поступову зміну підходів до його розуміння: від сприйняття *soft law* як другорядного рекомендаційного інструменту до визнання його самостійного регулятивного потенціалу в умовах складних і динамічних суспільних відносин. Останні дослідження та публікації свідчать про посилення наукової уваги до м'якого права, стандартів доказування та гарантій справедливого суду. У національній доктрині О. Котляр (2026) розглядає м'яке право як гнучкий інструмент міжнародно-правового регулювання, здатний доповнювати юридично обов'язкові норми та реагувати на динамічні зміни глобального середовища. Є. Григоренко й О. Передерій (2022) аналізують м'яке право в загальнотеоретичному контексті як систему правил поведінки, що не мають

формально обов'язкової сили, але можуть чинити практичний вплив на суспільні відносини (Hryhorenko, & Perederii, 2022, p. 147). Л. Удовика та Д. Єрмоленко (2023) акцентують на значенні правової визначеності як складника верховенства права та критерію правотворчої і правозастосовної діяльності (Udovyka, & Yermolenko, 2023, p. 61).

У сучасних європейських дослідженнях увагу зосереджують на поширенні актів м'якого права в багаторівневому правопорядку Європейського Союзу. В. Carrellina та співавтори (2022) на основі емпіричного аналізу демонструють, що необов'язкові акти ЄС дедалі частіше використовують поряд із юридично обов'язковими інструментами, передусім у сферах, які потребують швидкого регуляторного реагування. О. Stefan (2024) обґрунтовує значення транснаціонального м'якого права для підтримання верховенства права, інституційного діалогу та узгодження правових стандартів без формального розширення сфери дії обов'язкових норм. G. Marchant і С. Gutierrez (2023) доводять ефективність м'яко-правових підходів у технологічно складних сферах, де традиційне законодавство часто відстає від розвитку суспільних і цифрових процесів. R. Pretiato (2024) аналізує цифрові докази в практиці ЄСПЛ і засвідчує, що технологізація доказування потребує збереження гарантій справедливого судового розгляду.

Окремий напрям пов'язаний із проблемою стандартів доказування та доказової переконаності суду. М. Жушман (2024) аналізує стандарт доказування в цивільному процесі та спрямовує увагу на його зв'язок із достатністю доказів, внутрішнім переконанням суду й належним мотивуванням судового рішення. Ю. Радзієвський (2024) досліджує оцінку доказів під час застосування стандарту «обґрунтована підозра» та стверджує, що судовий контроль за доказами не може зводитися до формальної перевірки їх наявності. У зарубіжній доктрині М. Smith (2021) розглядає цивільний стандарт доказування, пов'язаний з перевагою переконливіших доказів, а Н. Jellema (2024) аналізує стандарт розумного сумніву крізь призму доказової ймовірності та меж судового переконання.

У сучасних дослідженнях також розглянуто зв'язок доказування з правом на справедливий суд. О. Соколенко (2023) аналізує право на справедливе судочинство в адміністративному процесі та практиці ЄСПЛ, акцентуючи на доступі до суду, рівності учасників процесу, незалежності суду й розумних строках розгляду справи. Н. Максимюк (2023) досліджує усність судового розгляду як гарантію справедливого суду, що забезпечує публічність, безпосередність дослідження доказів і процесуальну рівність сторін. R. Stoykova (2022) розглядає право на справедливий суд як концептуальну основу для правил цифрового доказування, зокрема в кримінальних

провадженнях, де використання нових технологій створює додаткові ризики для процесуальних гарантій. М. Panzavolta та Е. Maes (2022) досліджують проблему допустимості доказів, отриманих унаслідок масового спостереження, що демонструє необхідність балансу між ефективністю провадження та захистом прав людини.

Отже, аналіз сучасної літератури дає підстави стверджувати, що м'яке право, стандарти доказування та право на справедливий суд дедалі частіше розглядають як взаємопов'язані елементи правового регулювання. Водночас недостатньо дослідженим залишається питання про те, як акти soft law можуть використовувати саме для формування конституційних стандартів доказування без підміни закону, процесуальних норм й обов'язкової судової практики. Саме ця прогалина зумовлює потребу в подальшому аналізі міжнародного та національного вимірів використання м'якого права у сфері доказування і забезпечення права на справедливий суд.

Матеріали та методи

Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, вибір яких зумовлений міжгалузевим характером проблеми використання м'якого права у формуванні конституційних стандартів доказування та забезпеченні права на справедливий суд. Предмет дослідження потребує поєднання конституційно-правового, міжнародно-правового, процесуального та теоретико-правового аналізу, оскільки акти soft law впливають не лише на доктрину прав людини, а й на практику судового аргументування, оцінку доказів і визначення меж судового розсуду.

Діалектичний метод застосовано для з'ясування еволюції наукових підходів до розуміння м'якого права, виявлення суперечності між формально необов'язковим характером актів soft law та їх фактичним впливом на правозастосування, а також для дослідження динаміки взаємодії між обов'язковими нормами права, рекомендаційними актами, судовою практикою і правовою доктриною у сфері доказування.

Системно-структурний метод дав змогу визначити місце м'якого права в системі джерел і допоміжних орієнтирів судової аргументації, висвітлити його функціональні зв'язки з принципами верховенства права, юридичної визначеності, рівності сторін, змагальності, пропорційності й ефективного судового захисту, а також проаналізувати взаємодію міжнародних стандартів, практики ЄСПЛ, національного процесуального законодавства і доктринальних підходів у механізмі забезпечення права на справедливий суд.

Формально-юридичний метод застосовано під час тлумачення положень Конституції України, процесуального законодавства, Конвенції про

захист прав людини і основоположних свобод, а також актів Ради Європи, рекомендаційних документів європейських інституцій та правових позицій судів щодо стандартів доказування, допустимості доказів, мотивованості судового рішення та процесуальної рівності сторін.

Порівняльно-правовий метод використано для зіставлення українських підходів до доказування та права на справедливий суд з європейськими й міжнародними стандартами, практикою ЄСПЛ, сучасними доктринальними підходами до *soft law* і закордонними дослідженнями щодо цифрових доказів, стандартів доказової переконаності й меж судового розсуду.

Функціональний метод дав змогу розглянути м'яке право не як самостійну підставу для вирішення спору, а як допоміжний інструмент конкретизації конституційних принципів, гармонізації судової практики, посилення мотивованості судових рішень і формування передбачуваніших стандартів оцінки доказів.

Застосування зазначених методів у їх взаємозв'язку забезпечило можливість комплексного дослідження ролі м'якого права у формуванні конституційних стандартів доказування та обґрунтування меж його допустимого використання для забезпечення права на справедливий суд у міжнародному й національному вимірах.

Результати й обговорення

М'яке право можна визначити як сукупність формально необов'язкових, але соціально і правово значущих правил, стандартів, рекомендацій та орієнтирів, які розробляють компетентні суб'єкти, що впливають на правотворчість, правозастосування та поведінку учасників правовідносин. Його особливість полягає в поєднанні відсутності прямого державного примусу з реальною здатністю формувати очікування, стандарти належної поведінки та критерії оцінки правових ситуацій. Саме тому *soft law* не можна ототожнювати ні з політичною декларацією, ні з нормативно-правовим актом у класичному значенні. У сучасній доктрині м'яке право розглядають як гнучкий інструмент регулювання, що може доповнювати обов'язкові норми та сприяти адаптації правової системи до нових суспільних викликів (Hryhorenko, & Perederii, 2022, p. 147; Kotliar, 2026, p. 313).

М'яке право доцільно розглядати не лише як сукупність рекомендаційних документів, а і як специфічну форму нормативного орієнтування, що поєднує правові та позаправові механізми впливу. Воно виконує функцію орієнтира для правотворчої та правозастосовної діяльності, сприяючи адаптації правової системи до швидких соціальних, економічних і технологічних змін.

На відміну від жорсткого права, *soft law* не встановлює юридичної відповідальності за невиконання в класичному значенні. Проте це не означає його правової байдужості. Рекомендаційні

акти можуть мати переконливу силу, формувати довіру до певного стандарту, їх використовують суди як аргумент для тлумачення закону, а також вони стають передумовою майбутнього законодавчого закріплення. У багаторівневому європейському правопорядку такі акти виконують важливу координаційну й гармонізаційну функції, передусім у сферах, де правове регулювання має швидко реагувати на нові ризики та складні суспільні процеси (Cappellina et al., 2022; Stefan, 2024, p. 672-673).

Конституційні стандарти доказування формуються на перетині матеріального, процесуального права й основоположних принципів правосуддя. Закон визначає правила подання, дослідження та оцінки доказів, однак конституційний вимір цих правил полягає в забезпеченні справедливості процедури. Стандарт доказування не є лише відповіддю на питання, скільки доказів потрібно стороні. Він визначає рівень переконаності суду, необхідний для встановлення юридично значущих обставин, а отже, впливає на баланс між правами сторін, публічним інтересом і ризиком судової помилки.

У національному процесуальному праві України простежується посилення вимоги до якісної оцінки доказів. У цивільному та господарському судочинстві важливе значення мають не формальне накопичення доказового матеріалу, а оцінка його достатності, достовірності, взаємозв'язку та переконливості. Стандарт доказування має орієнтувати суд на з'ясування того, яка з версій сторін є обґрунтованішою з урахуванням усієї сукупності доказів, а не лише на механічне порівняння їх кількості. Саме тому сучасна процесуальна доктрина пов'язує стандарт доказування із внутрішнім переконанням суду, належним мотивуванням рішення та дотриманням процесуальної рівності сторін (Zhushman, 2024, p. 118; Radziievskiy, 2024, p. 630).

М'яке право у сфері доказування виконує кілька функцій. По-перше, воно допомагає конкретизувати загальні процесуальні категорії: належність, допустимість, достовірність, достатність та імовірність доказів. По-друге, воно формує орієнтири для оцінки доказів у складних або нових категоріях справ, зокрема пов'язаних із цифровими технологіями, транскордонними відносинами, масовим збиранням даних чи використанням експертних висновків. По-третє, воно посилює вимогу до мотивованості судового рішення, оскільки посилення на міжнародні стандарти, доктрину або рекомендаційні акти потребує пояснення їх релевантності для конкретної справи. У цьому сенсі *soft law* є не джерелом нової санкції, а інструментом якіснішої судової аргументації.

У судовій практиці значення м'якого права виявляється не лише в доповненні аргументації суду. Воно також може сприяти подоланню колізій, прогалин і неоднозначного тлумачення норм права, а в окремих випадках – формувати орієнтири для подальшого правозастосування та

правотворення. Саме тому *soft law* у сфері доказування слід розглядати як інструмент підвищення якості судової аргументації, а не як заміну процесуального закону.

Показовим прикладом національного *soft law* є рекомендаційні роз'яснення Антимонопольного комітету України. Вони не є нормативно-правовими актами й не можуть самостійно створювати нові норми права, однак здатні забезпечувати однаковість інтерпретації законодавства, формувати передбачувані підходи до його реалізації. У цьому аспекті такі роз'яснення можуть враховувати суди як допоміжний орієнтир, але не як самостійну правову підставу для обмеження прав чи покладення обов'язків.

Міжнародний вимір цієї проблематики насамперед пов'язаний з правом на справедливий суд. Практика Європейського суду з прав людини не встановлює єдиного універсального стандарту доказування для всіх національних процесів, однак формує конституційно значущі вимоги до справедливості доказової процедури. Серед них важливе місце посідають рівність сторін, змагальність, можливість ознайомитися з матеріалами, що впливають на рішення суду, право надати заперечення, обов'язок суду мотивувати рішення, а також заборона покладати в основу рішення матеріали, щодо яких сторона не мала реальної можливості висловитися (Vogiatzis, 2022; Sokolenko, 2023, p. 483).

Важливе значення має питання доступу сторін до доказів і допоміжних матеріалів, які впливають на судове міркування. Якщо суд використовує експертні висновки, наукові висновки, документи консультативних органів або професійні стандарти, вони мають бути відкритими для сторін. Інакше порушується логіка змагальності та процесуальної рівності. Усність, публічність і безпосередність судового розгляду також є гарантіями того, що докази не лише формально долучають до справи, а й реально досліджують у процедурі, доступній для сторін (Maksymiuk, 2023, p. 360).

У цифровому середовищі проблема справедливого доказування постає ще гостріше. Цифрові докази потребують перевірки походження, цілісності, надійності, способу отримання та можливості ефективного заперечення. Якщо сторона не має реальної можливості перевірити цифровий доказ або поставити під сумнів його достовірність, право на справедливий суд може втратити практичний зміст. У справах, пов'язаних із масовим збиранням даних або використанням технологічно складних доказів, питання допустимості доказів безпосередньо пов'язують із захистом прав особи й ефективністю процесуальних гарантій (Stoykova, 2023; Panzavolta, & Maes, 2022; Pretato, 2024).

Національний вимір застосування м'якого права у сфері доказування виявляється в кількох площинах. Першою є використання судами міжнародних рекомендаційних актів і стандартів у мотивувальній частині рішень. Другою є

звернення до правової доктрини та наукових висновків. Третьою є врахування професійних стандартів, узагальнень, висновків консультативних органів й інших документів, що допомагають встановити зміст належної правової поведінки. Водночас такі матеріали не можуть замінювати закон або створювати для сторін несподівані обов'язки, про які вони не могли знати.

У господарському судочинстві м'яке право може мати особливе значення, оскільки економічні відносини часто розвиваються швидше, ніж законодавство. Рекомендації, торговельні звичаї, кодекси поведінки, стандарти доброчесності, роз'яснення органів публічної влади та правова доктрина можуть допомагати суду зрозуміти контекст спору. Однак вони не повинні підміняти закон або ставати прихованим джерелом нової юридичної відповідальності. Саме тут виявляється конституційна межа використання *soft law*: воно допустиме як аргумент тлумачення, але не як самостійна підстава для обмеження прав чи покладення обов'язків.

Застосування м'якого права в доказуванні має відповідати трьом критеріям. Перший критерій – релевантність: суд має пояснити, чому певний акт *soft law* стосується конкретного правового питання. Другий критерій – відкритість: сторони повинні мати можливість ознайомитися з таким актом, стандартом або висновком і надати заперечення. Третій критерій – непідміна закону: рекомендаційний акт не може бути самостійною підставою для обмеження прав чи покладення обов'язків, якщо це не впливає з чинного законодавства. Такий підхід узгоджується з ідеєю транснаціонального м'якого права як механізму правового діалогу, а не примусового заміщення національної норми (Stefan, 2024).

У формуванні конституційних стандартів доказування м'яке право також сприяє розвитку культури мотивованого судового рішення. Посилання суду на міжнародні стандарти, висновки консультативних органів або правову доктрину має бути не декоративним, а функціональним. Суд повинен показати, яку саме проблему тлумачення допомагає розв'язати відповідний акт, як він узгоджується з національним законом і чому його врахування не порушує баланс прав сторін. Лише за таких умов *soft law* підвищує якість правосуддя, а не створює ризик довільності.

М'яке право має значення і для уніфікування стандартів доказування. У різних видах судочинства можуть використовувати різні рівні переконаності суду: від переваги переконливіших доказів у приватноправових справах до особливо високого рівня доведеності в кримінальному провадженні. Проте в усіх випадках конституційною вимогою залишається справедливість процедури. Дослідження стандарту розумного сумніву засвідчують, що доказова переконаність не може бути суто суб'єктивною; вона має ґрунтуватися на доступних доказах, їх повноті, логічній узгодженості й відсутності ігнорування потенційно виправдувальної інформації (Jellema,

2024). Тому soft law може допомагати розробити спільні мінімальні стандарти: доказування має бути змагальним, оцінка доказів — мотивованою, судовий розсуд — контрольованим, а сторони — поставленими в рівні процесуальні умови.

Водночас надмірне або некритичне використання м'якого права може створювати ризики. По-перше, є небезпека підміни законодавчого регулювання рекомендаційними документами. По-друге, вибіркове посилання на soft law може призвести до непередбачуваності судової практики. По-третє, використання закритих або малодоступних висновків може порушити право сторін на справедливий суд. По-четверте, судові рішення може втратити переконливість, якщо акти м'якого права цитують без аналізу їх юридичної природи та зв'язку з предметом спору. У технологічно складних сферах ці ризики відчутні, оскільки гнучкість soft law має бути поєднано з підзвітністю, прозорістю та інституційною довірою (Marchant, & Gutierrez, 2023).

Отже, м'яке право може виконувати подвійну роль: у правотворчості воно є попереднім етапом апробації нових підходів, а в правозастосуванні — допоміжним інструментом тлумачення норм і конкретизації стандартів належної поведінки. У сфері доказування ця подвійна роль помітна тому, що суд потребує не лише формальних правил, а й змістових орієнтирів для оцінки доказів, меж судового розсуду та забезпечення справедливості процедури.

Для мінімізації цих ризиків доцільно керуватися тим, що м'яке право має допоміжний, а не замісний характер. Воно може конкретизувати принципи, заповнювати аргументаційні прогалини, сприяти гармонізації з міжнародними стандартами, але не може скасовувати вимоги процесуального закону. У сфері доказування це означає, що суд має керуватися процесуальними нормами, а soft law використовувати для пояснення їх змісту з позицій верховенства права, правової визначеності та справедливого суду. Саме такий підхід дає змогу поєднати гнучкість м'якого права з конституційними гарантіями судового захисту.

Висновки

М'яке право є важливим елементом сучасного правового регулювання, що поєднує гнучкість, рекомендаційність і здатність впливати на правотворчість та правозастосування. У сфері конституційних стандартів доказування воно допомагає висвітлити зміст загальних процесуальних категорій, сформулювати критерії належної оцінки доказів і забезпечити мотивованість судового рішення.

У міжнародному вимірі м'яке право сприяє розвитку стандартів справедливого судочинства через рекомендації Ради Європи, документи європейських інституцій, доктрину, стандарти цифрового доказування та практику ЄСПЛ. У національному вимірі воно виявляється через використання правової доктрини, наукових висновків, рекомендаційних роз'яснень і професійних стандартів, які допомагають судам ухвалювати обґрунтованіші рішення.

Конституційно виправдане використання м'якого права можливе за умови дотримання трьох вимог: релевантності, відкритості для сторін і непідміни закону. Саме такий підхід дає змогу розглядати soft law як інструмент посилення, а не послаблення права на справедливий суд. Для України це має вкрай важливе значення в умовах європейської інтеграції, реформування правосуддя та потреби у формуванні сталої, передбачуваної й переконливої судової практики.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Cappellina, B., Ausfelder, A., Eick, A., Mespoulet, R., Hartlapp, M., Saurugger, S., & Terpan, F. (2022). Ever more soft law? A dataset to compare binding and non-binding EU law across policy areas and over time (2004-2019). *European Union Politics*, 23(4), 741-755. DOI: 10.1177/1465116522111985
- [2] Hryhorenko, Ye.I., & Perederii, O.S. (2022). "Soft law" in the system of regulation of social relations: General theoretical context. *Legal Scientific Electronic Journal*, 5, 146-148. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-5/32
- [3] Jellema, H. (2024). Reasonable doubt, robust evidential probability and the unknown. *Criminal Law and Philosophy*, 18, 451-470. DOI: 10.1007/s11572-023-09685-5
- [4] Kotliar, O.I. (2026). Conceptualization of "soft law" in contemporary international legal doctrine: Pluralism of approaches and regulatory potential. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 2, 310-315. DOI: 10.24144/2788-6018.2026.02.3.43
- [5] Maksymiuk, N.I. (2023). Orality as a guarantee of the right to a fair trial. *Kyiv Journal of Law*, 1, 356-361. DOI: 10.32782/kjlj/2023.1.55

- [6] Marchant, G.E., & Gutierrez, C.I. (2023). Soft law 2.0: An agile and effective governance approach for artificial intelligence. *Minnesota Journal of Law, Science & Technology*, 24(2), 375-402. DOI: 10.24926/15529541.3875
- [7] Panzavolta, M., & Maes, E. (2022). Exclusion of evidence in times of mass surveillance: In search of a principled approach to exclusion of illegally obtained evidence in criminal cases in the European Union. *The International Journal of Evidence & Proof*, 26(3), 199-222. DOI: 10.1177/13657127221088328
- [8] Prettato, R. (2024). Digitalizzazione e giusto processo: La digital evidence nella giurisprudenza della Corte Europea dei Diritti dell'Uomo. *DPCE Online*, 62(1). DOI: 10.57660/dpceonline.2024.2109
- [9] Radziievskyi, Yu.Ye. (2024). Assessment of evidence when applying the standard of proof "reasonable suspicion" by investigating judges. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 1, 628-633. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.01.110
- [10] Sokolenko, O.L. (2023). Legal regulation of the right to a fair trial in the Code of Administrative Judiciary of Ukraine and the European Court of Human Rights. *Legal Scientific Electronic Journal*, 5, 482-485. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-5/120
- [11] Stefan, O. (2024). Preserving the rule of law through transnational soft law: The Cooperation and Verification Mechanism. *Hague Journal on the Rule of Law*, 16, 671-692. DOI: 10.1007/s40803-024-00222-7
- [12] Stoykova, R. (2023). The right to a fair trial as a conceptual framework for digital evidence rules in criminal investigations. *Computer Law & Security Review*, 49. DOI: 10.1016/j.clsr.2023.105801
- [13] Udovyya, L.H., & Yermolenko, D.O. (2023). The principle of legal certainty in the axiological dimension. *Legal Scientific Electronic Journal*, 3, 60-64. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-3/12
- [14] Vogiatzis, N. (2022). Interpreting the right to interpretation under Article 6(3)(e) ECHR: A cautious evolution in the jurisprudence of the European Court of Human Rights? *Human Rights Law Review*, 22(1), DOI: 10.1093/hrlr/ngab027
- [15] Zhushman, M.V. (2024). Standard of proof in civil proceedings: Approaches to understanding. *Legal Scientific Electronic Journal*, 7, 115-118. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-7/26

Список використаних джерел

- [1] Cappellina B., Ausfelder A., Eick A., Mespoulet R., Hartlapp M., Saurugger S., Terpan F. Ever more soft law? A dataset to compare binding and non-binding EU law across policy areas and over time (2004–2019). *European Union Politics*. 2022. Vol. 23. No. 4. P. 741–755. DOI: 10.1177/14651165221111985
- [2] Григоренко Є. І., Передерій О. С. «М'яке право» у системі регулювання суспільних відносин: загальнотеоретичний контекст. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 146–148. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-5/32
- [3] Jellema H. Reasonable doubt, robust evidential probability and the unknown. *Criminal Law and Philosophy*. 2024. Vol. 18. P. 451–470. DOI: 10.1007/s11572-023-09685-5
- [4] Котляр О. І. Концептуалізація «м'якого права» у сучасній міжнародно-правовій доктрині: плюралізм підходів та регулятивний потенціал. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 2. С. 310–315. DOI: 10.24144/2788-6018.2026.02.3.43
- [5] Максимюк Н. І. Усність як гарантія права на справедливий суд. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 356–361. DOI: 10.32782/klj/2023.1.55
- [6] Marchant G. E., Gutierrez C. I. Soft law 2.0: An agile and effective governance approach for artificial intelligence. *Minnesota Journal of Law, Science & Technology*. 2023. Vol. 24. No. 2. P. 375–402. DOI: 10.24926/15529541.3875
- [7] Panzavolta M., Maes E. Exclusion of evidence in times of mass surveillance: In search of a principled approach to exclusion of illegally obtained evidence in criminal cases in the European Union. *The International Journal of Evidence & Proof*. 2022. Vol. 26. No. 3. P. 199–222. DOI: 10.1177/13657127221088328
- [8] Prettato R. Digitalizzazione e giusto processo: la digital evidence nella giurisprudenza della Corte Europea dei Diritti dell'Uomo. *DPCE Online*. 2024. Vol. 62. No. 1. DOI: 10.57660/dpceonline.2024.2109
- [9] Радзівський Ю. Є. Оцінка доказів при застосуванні слідчими суддями стандарту доказування «обґрунтована підозра». *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 628–633. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.01.110
- [10] Соколенко О. Л. Правове регулювання права на справедливе судочинство в Кодексі адміністративного судочинства України та Європейському суду з прав людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 482–485. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-5/120
- [11] Stefan O. Preserving the rule of law through transnational soft law: The Cooperation and Verification Mechanism. *Hague Journal on the Rule of Law*. 2024. Vol. 16. P. 671–692. DOI: 10.1007/s40803-024-00222-7

- [12] Stoykova R. The right to a fair trial as a conceptual framework for digital evidence rules in criminal investigations. *Computer Law & Security Review*. 2023. Vol. 49. DOI: 10.1016/j.clsr.2023.105801
 - [13] Удовика Л. Г., Єрмоленко Д. О. Принцип правової визначеності в аксіологічному вимірі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 60–64. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-3/12
 - [14] Vogiatzis N. Interpreting the right to interpretation under Article 6(3)(e) ECHR: A cautious evolution in the jurisprudence of the European Court of Human Rights? *Human Rights Law Review*. 2022. Vol. 22. No. 1. DOI: 10.1093/hrlr/ngab027
 - [15] Жушман М. В. Стандарт доказування в цивільному процесі: підходи до розуміння. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 115–118. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-7/26
-

KACHURINER Viktoriia

PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Maritime and International Law of the International University

65009, 33 Fontanska Road, Odesa, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2553-5071>;

ZGHAMA Antonina

PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor at the Department of State and Legal Disciplines of the International University

65009, 33 Fontanska Road, Odesa, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3904-7477>

Soft Law in the Formation of Constitutional Standards of Proof and Ensuring the Right to a Fair Trial: International and National Dimensions

Abstract. The relevance of the study is determined by the growing role of soft law instruments in shaping standards of fair trial, proof, and judicial reasoning. In modern conditions, formally binding norms are not always able to respond promptly to the increasing complexity of social relations, the digitalization of evidentiary activity, the development of international human rights standards, and the need to unify judicial practice. Therefore, recommendations, guidelines, opinions of advisory bodies, legal doctrine, and other soft law instruments are acquiring the significance of reference points for interpreting constitutional guarantees of the right to a fair trial. The purpose of the article is to determine the role of soft law in the formation of constitutional standards of proof and in ensuring the right to a fair trial in the international and national dimensions. The article examines the nature of soft law and its interaction with the principles of the rule of law, legal certainty, equality of parties, adversarial proceedings, reasoned judicial decisions, and effective judicial protection. Particular attention is paid to the use of Council of Europe instruments, the case law of the European Court of Human Rights, European Union recommendation acts, legal doctrine, and scholarly opinions as auxiliary sources of judicial reasoning. The main results of the study show that soft law does not replace legislation and does not create an independent basis for resolving a dispute; however, it performs important interpretative, harmonizing, and standard-setting functions. In the field of proof, it helps specify the criteria of relevance, admissibility, reliability, sufficiency, and probability of evidence, as well as determine the limits of judicial discretion in assessing evidentiary material. In the field of the right to a fair trial, soft law contributes to strengthening the requirements of procedural transparency, equality of procedural opportunities of the parties, openness of expert and scholarly opinions, and the court's duty to provide proper reasoning for its decision. It is concluded that the constitutional significance of soft law lies in its ability to give substantive content to general principles of justice and promote their practical application. For the national legal order of Ukraine, it is particularly important to develop a balanced approach under which soft law instruments are used as auxiliary reference points, without substituting legislation, procedural rules, or binding judicial practice.

Keywords: soft law; proof; standard of proof; right to a fair trial; rule of law; judicial practice; legal doctrine; European Court of Human Rights.